

BURSA

Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası

Şubat 2024

TGA
TÜRKİYE TURİZM
TANITIM VE GELİŞTİRME
AJANSI

BURSA

Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası

13 ŞUBAT 2024

Katkıda Bulunanlar:

Prof. Dr. Bilgehan Gülcan

Prof. Dr. Muharrem Tuna

Doç. Dr. Halil Burak Sakal

Öğr. Gör. Dr. Onur Çelen

Sosyal ve Stratejik Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi katkılarıyla hazırlanmıştır.

Kapadokya Üniversitesi

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

İÇERİK

1. GİRİŞ	1
2. Küresel Turizmin Analizi ve Hedefler	2
3. Türkiye Turizminin Analizi ve Ulusal Hedefler	2
4. Bursa Turizm Analizi	3
4.1. İLİN ZİYARETÇİ ANALİZİ VE HEDEFİ	3
4.2. İLİN TURİZM GELİR ANALİZİ VE HEDEFİ	4
4.3. İLİN KONAKLAMA ANALİZİ VE HEDEFİ	4
4.4. İLİN MEVSİMSELLİK DURUM ANALİZİ	5
4.5. İLİN TURİZM TÜRLERİ ANALİZİ	6
5. Destinasyon Risk Analizi	7
6. Rekabet Analizi ve Rekabet Gücünü Artırma	8
7. Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarını Geliştirme	9
8. Gastronomi Kaynaklarını Etkin Kullanma	10
9. Dijitalleşme ve Akıllı Turizm Uygulamalarını Etkili Kullanma	11
10. Tematik Rotalar Geliştirme	11
11. Kent Peyzajını Düzenleme ve Rekreatif Alanları Artırma	12
12. Deneyimsel Turizm Uygulamalarını Artırma	13
13. Nitelikli Hediyeelik Eşya Envanterini Geliştirme	14
14. Halka Açık Tuvaletlerin ve Otoparkların Sayı ve Niteliğini Artırma	14
15. Yeni Dış Pazarları Hedefleme	14
16. UNESCO Alanlarını Tanıtımda Daha Etkin Kullanma	15
17. Deneyimsel Eko ve Agro Turizmini Geliştirme	15
18. Açık Alan Macera Rekreasyonlarını Geliştirme	16
19. Kadın Kooperatiflerinin Turizmdeki Etkinliğini Artırma	16
20. Turist Rehberlerinin Kent Kültürü ve Meslek Etiği ile İlgili Bilgilerini Güncelleme	17
21. Kente Özel Gece Rekreasyonlarını Artırma	17
22. MICE Turizmine Odaklanma	18
23. Günöbirlikçi Ziyaretçilerden Sağlanan Faydayı Artırma	18
24. UNWTO “En İyi Turizm Köyü” Kapsamında Cumalıkızık ve Gölyazı’yı Hazırlama	19

25.	<u>Kamp ve Karavan Alanlarını Geliştirme</u>	19
26.	<u>Etkili Bir Turizm Yönetimi Oluşturma ve Tanıtımda Bütünleşik Yaklaşımı Benimseme</u>	20

1. GİRİŞ

Bursa; doğal ve tarihî zenginlikleriyle Türkiye'nin kültür başkenti olarak kabul edilen bir şehirdir. Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış şehir, özellikle bu dönem camileri, medreseleri, hamamları, kaplıcaları ve müzeleriyle eşsiz bir kültürel mirasa sahiptir. Bursa aynı zamanda düzenlenen uluslararası etkinlikler, festivaller ve kongrelerle de turizmde önemli bir merkezdir. Kentte birçok doğal güzelliği bünyesinde barındıran dağlar, ormanlar ve yaylalar mevcuttur. Bursa hem Anadolu mutfağını hem de Osmanlı mutfağını bünyesinde barındırmasının gücüyle birçok coğrafi işaretli ürüne sahiptir. Kentte geliştirilecek birçok turizm çeşidi bulunmakla birlikte en önemli turizm çeşitleri, kültür turizmi, inanç turizmi, kış-kayak turizmi ve sağlık turizmi olarak görülmektedir. Ayrıca İskender Kebabı, Ulu Camii, Tarihî İnkaya Çınarı, Uludağ ve Tophane Saat Kulesi şehrin simgeleri durumundadır.

Bursa Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası, ilin özellikle doğal kaynak potansiyeli başta olmak üzere, diğer potansiyel kaynaklarını da hesaba katarak, başta kültür turizmi olmak üzere kış-kayak, gastronomi ve sağlık turizmi gibi turizm türlerinde Türkiye turizmde marka değeri yaratma potansiyeli yüksek olan Bursa'ya yönelik özet biçimde ve odaklı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Yol Haritası, Covid-19 salgını sürecinde ortaya çıkan, yeni turizm eğilimleri dikkate alınarak güncellenen Türkiye Turizm Ana Planı kapsamında ortaya konan amaç ve hedeflerle uyumlu biçimde hazırlanmış ve Bursa'nın turizmdeki geleceğini inşa edecek yapı taşları niteliğindeki başlıkları ortaya koymayı amaç edinmiştir.

Bursa; 2023 yılında yaklaşık 366 bin yabancı, 1,2 milyon yerli olmak üzere yaklaşık toplam 1,6 milyon turisti konaklama tesislerinde ağırlamıştır. Aynı yılda ortalama geceleme 1,82 olarak gerçekleşirken ortalama tesis doluluk oranı ise yüzde 37,5 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu veriler, ilin potansiyeli göz önüne alındığında Bursa'nın Türkiye turizmde katkısının daha fazla artırılabilirliğini göstermektedir.

Bursa Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası kapsamında ilin 2028 yılı turist sayısı hedefi, yabancı turist için yaklaşık 532 bin kişi ve yerli turist için 1,8 milyon kişi; turizm geliri hedefi ise yabancı turist için yaklaşık 137,4 milyon ABD doları ve yerli turist için 416,5 milyon ABD doları olmak üzere toplamda yaklaşık 554 milyon ABD doları olarak tespit edilmiştir. Bu hedeflere ulaşabilmesi için yapılması gereken başlıca faaliyetler ile bu faaliyetlere yönelik kısa vadeli politika önerileri, *Bursa Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'nda ortaya konmuştur.

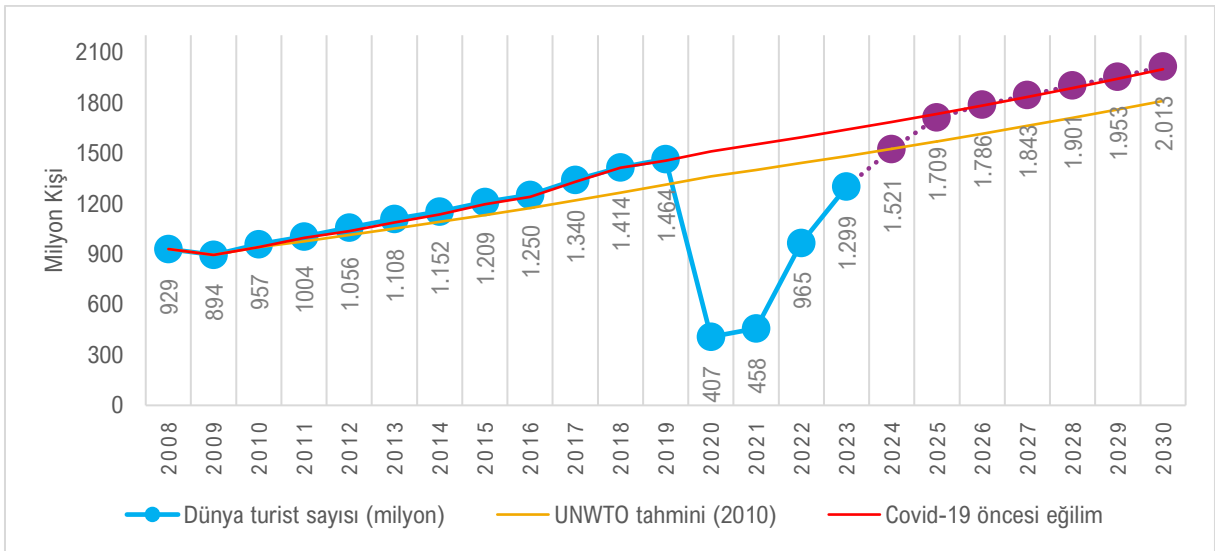
Bir destinasyonun turistik cazibesini koruyarak turizm gelirlerini sürdürebilmesi ve artırabilmesi, turizm kaynakları ve bu kaynakları turizm ürünü olarak sunmadaki gücüne bağlıdır. Günümüzde turizmdeki rekabet gücü gelen ziyaretçi sayısı, gelir, yatak kapasitesi, lüks otellerin sayısı gibi nicel veriler yanında yerine konamayacak doğal, beşerî ve kültürel kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve risklere karşı dayanıklılığı ile ölçülmektedir. Buradan hareketle, *Bursa Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*, sürdürülebilirlik ve dayanıklılık kavramları ilke ve yaklaşımı ile hazırlanmıştır.

Yol Haritası hazırlık sürecinde Bursa İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu paydaşları ile 23.01.2024 tarihinde çevrim içi arama konferansı gerçekleştirilmiş ve ile özel, öncelikli geliştirme başlıkları ortaya çıkarılmıştır. Ek olarak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne dağıtımı yapılan ve önceden hazırlanmış İl Politika Tespit Formu ve İl Risk Analiz Anketi olmak üzere iki adet anket formu da il paydaşlarına elektronik ortamda iletilmiş ve sonuçları analiz edilerek metne eklenmiştir. Bu kapsamda *Bursa Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*, ilin destinasyon yönetim sorumluluğunu üstlenen Bursa Tanıtım ve Geliştirme Kurulu için sürdürülebilir ve gelir etkisi yüksek turizm gelişimi kapsamında oluşturulan başlıklarla bir rehber niteliği taşımaktadır.

2. Küresel Turizmin Analizi ve Hedefler

2019 yılında dünya genelindeki turist sayısı, 1,47 milyar kişi ve 1,49 trilyon ABD doları ile rekor düzeye ulaşmıştır. Ancak 2020-2021 yıllarında yaşanan Covid-19 salgını, turizm faaliyetlerini dünya çapında durma noktasına getirmiştir. Avrupa ve Amerika'nın 2023 yılında yaşaması beklenen resesyona da dikkate alındığında, salgın sonrası dönemde küresel turizm hacminin 2019 yılı seviyelerine dönmemesinin ancak 2025 yılını bulması beklenmektedir (Şekil 2.1.).

Kasım 2023 tarihli uluslararası istatistikler, 2023 yılında uluslararası turizm faaliyetlerine toplam 1 milyar 299 milyon kişinin katıldığını, aynı yıldaki uluslararası turizm gelirlerinin ise 1 trilyon 262 milyar ABD dolarına ulaştığını göstermektedir. Buna göre 2023 yılında uluslararası turist sayısında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 35 artış gerçekleşirken, Avrupa kıtasının uluslararası turizmdeki toplam pazar payı yüzde 63,78; Türkiye'nin uluslararası turist sayısından aldığı pay yüzde 5,6 ve uluslararası turizm gelirinden aldığı pay ise yüzde 5 olarak gerçekleşmiştir.

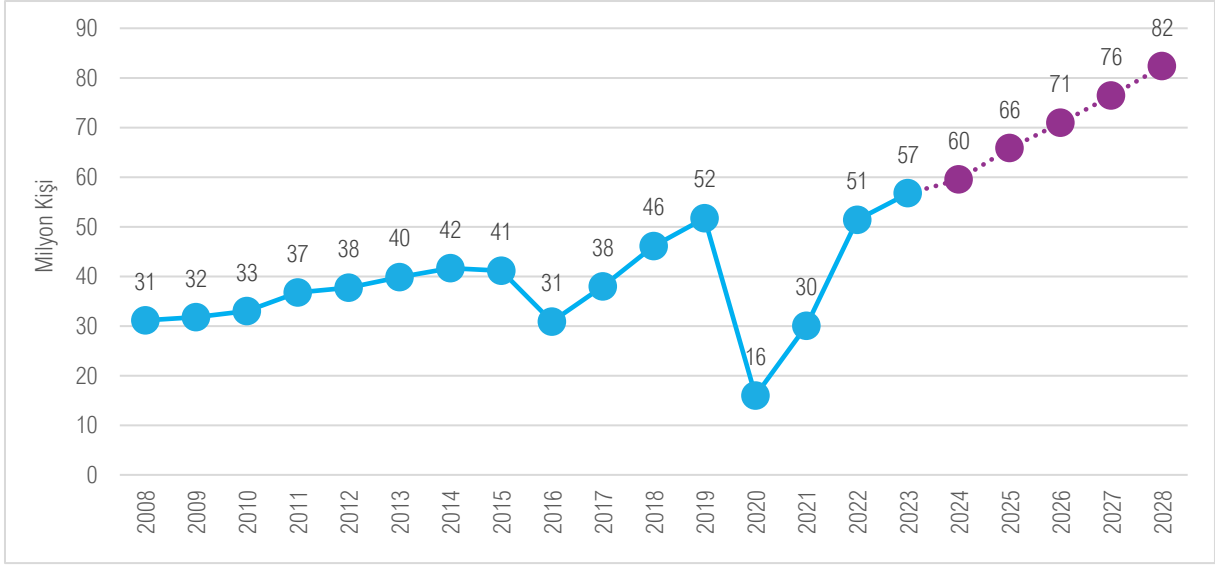
Şekil 2.1. Küresel turist sayıları (milyon kişi): gerçekleştirmeler ve tahminler

Kaynak: UNWTO Kasım 2023; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Tahminler 2023 yılından başlamakta olup tahminler yapılırken UNWTO baz senaryosu, Avrupa Seyahat Komisyonu öngörülleri ve uluslararası kuruluşların dünya ekonomisine yönelik büyüme beklentileri esas alınmıştır. 2025-2030 dönemi için Kapadokya Üniversitesi tarafından yapılan tahminler kullanılmıştır.

3. Türkiye Turizminin Analizi ve Ulusal Hedefler

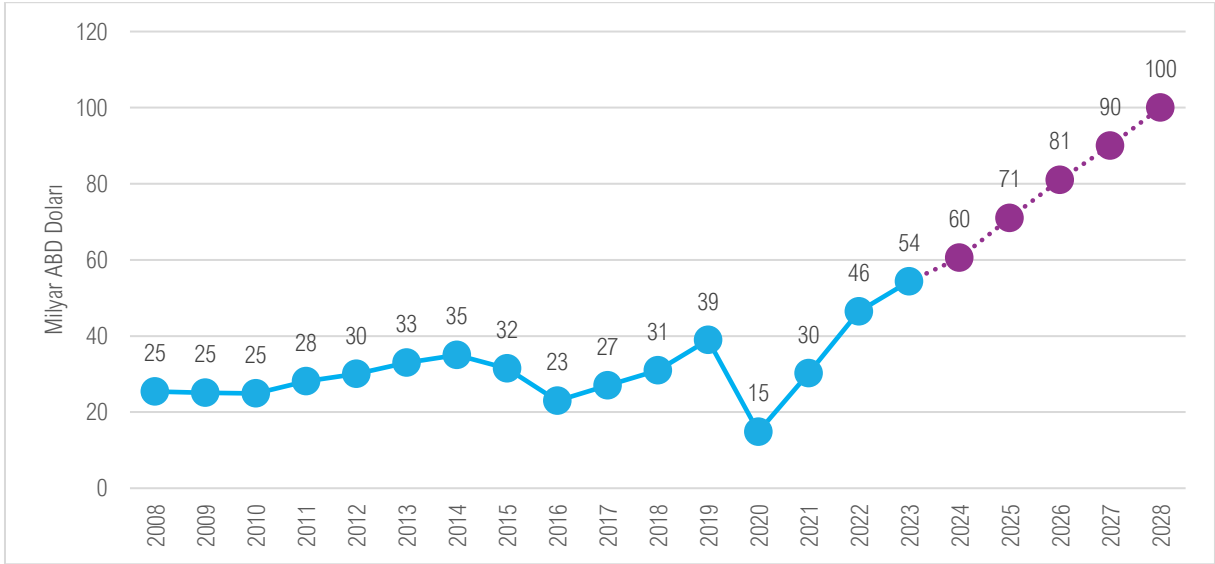
Önemli bir küresel turizm ülkesi olan Türkiye'de, turizm sektörünün gayri safi yurt içi hasılasına doğrudan ve dolaylı katkısı, uzun yıllar ortalamasına göre yaklaşık yüzde 11 seviyesindedir. Covid-19 salgını sonrası TGA tarafından yapılan etkili tanıtım, Güvenli Turizm Sertifika uygulaması ve Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı gibi yaratıcı politikalarla fark yaratan Türk turizmi, "V" çıkışı yakalayarak hızla toparlanmış ve 2023 yılı itibarıyla rekor düzeydeki rakamlara ulaşmıştır. 2023 yılında Türkiye, yaklaşık toplam 57 milyon turist sayısına ve 54 milyar ABD doları gelire ulaşmıştır (Şekil 3.1. ve Şekil 3.2.).

Uyguladığı turizm stratejisi ve yenilikçi politikalar ile yakaladığı büyüme ivmesini devam ettirmeyi amaçlayan Türkiye, 2028 yılında toplam 82 milyon turisti ağırlamayı ve turizmden toplam 100 milyar ABD doları gelir elde etmeyi hedeflemektedir.

Şekil 3.1. Türkiye'nin yıllık ziyaretçi sayıları (milyon kişi): gerçekleştirmeler ve hedefler

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi. Hedefler 2024 yılından başlamaktadır.

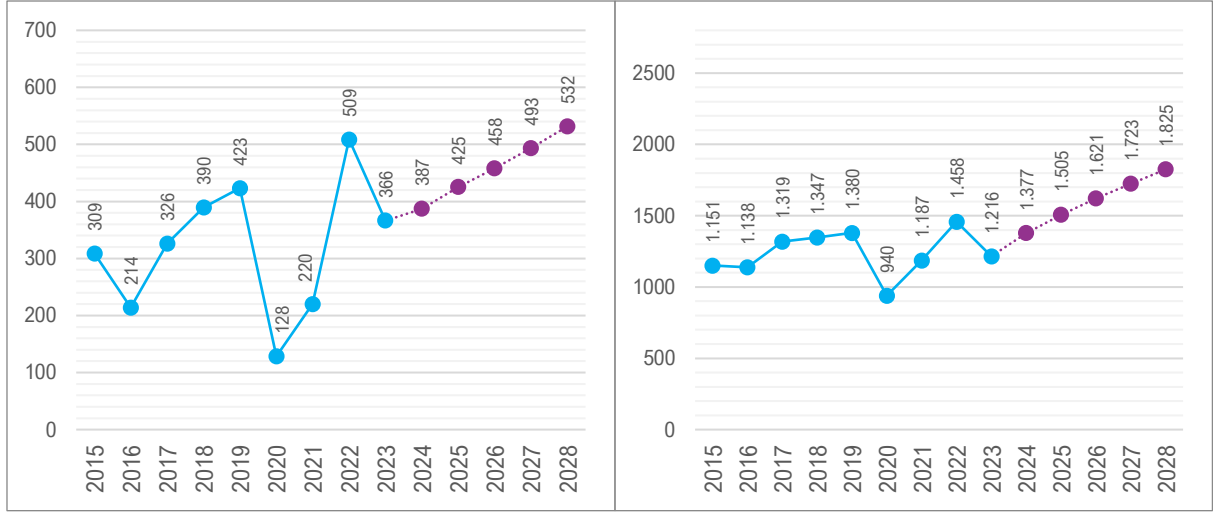
Şekil 3.2. Türkiye'nin turizm geliri (milyar ABD doları): gerçekleştirmeler ve hedefler

Kaynak: TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi. Hedefler 2024 yılından başlamaktadır.

4. Bursa Turizm Analizi

4.1. İlin Ziyaretçi Analizi ve Hedefi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı konaklama istatistiklerine göre 2023 yılında Bursa; 366 bin yabancı, 1,2 milyon yerli olmak üzere yaklaşık toplam 1,6 milyon turisti konaklama tesislerinde ağırlamıştır. Aynı yılda ortalama geceleme 1,82 olarak gerçekleşirken, ortalama tesis doluluk oranı ise yüzde 37,5 olarak hesaplanmıştır. İlin 2028 yılı hedefi, yabancı turist için yaklaşık 532 bin kişi ve yerli turist için yaklaşık 1,8 milyon kişi olarak hesaplanmıştır (Şekil 4.1.1.).

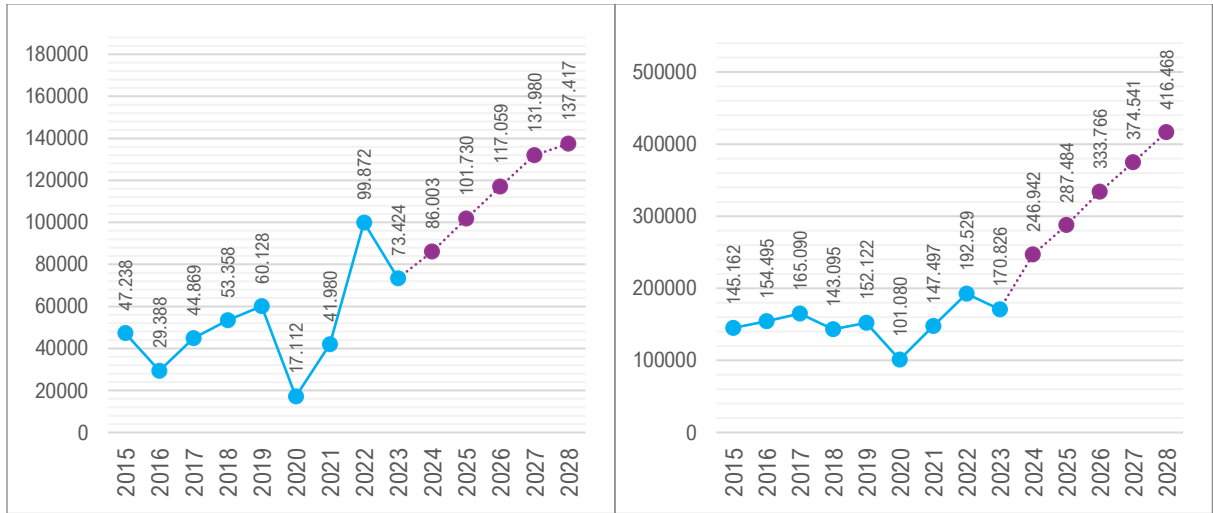
Şekil 4.1.1. Bursa'nın ağırladığı yabancı (sol) ve yerli (sağ) turist sayısı ve tahminler (bin kişi)

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.2. İlin Turizm Gelir Analizi ve Hedefi

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan turizm istatistikleri temel alınarak yapılan hesaplamalar, Bursa'nın 2023 yılında yabancı turistlerden yaklaşık 73,4 milyon ABD doları, yerli turistlerden yaklaşık 171 milyon ABD doları gelir elde ederek turizmden bir yıl içinde yaklaşık olarak toplam 244 milyon ABD doları gelir elde ettiğini göstermektedir (Şekil 4.2.1.).

Turizm gelirlerinde Bursa, 2028 yılı itibarıyla yabancı turistlerden yaklaşık 137,4 milyon ABD doları, yerli turistlerden ise 416,5 milyon ABD doları olmak üzere toplamda yaklaşık 554 milyon ABD doları gelir elde etme potansiyeline sahiptir.

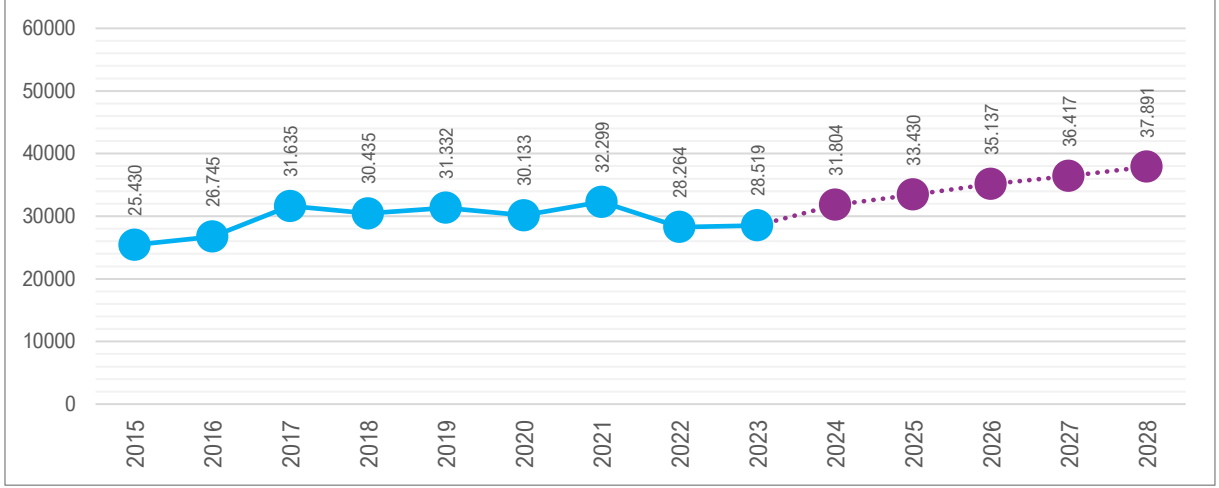

Şekil 4.2.1. Bursa'nın yabancı (sol) ve yerli (sağ) turistlerden turizm geliri ve tahminler (bin ABD doları)

Kaynak: TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi.

4.3. İlin Konaklama Analizi ve Hedefi

Bursa'da 2024 yılı itibarıyla toplam 324 konaklama tesisi bulunmaktadır. Konaklama tesislerinin toplam yatak kapasitesi ise 28.519'dur. Tesis doluluk oranı yüzde 37,5 ve ortalama geceleme 1,82'dir. İlin mevcut istatistikleri incelendiğinde, mevcut ivmenin devam etmesi koşuluyla 2028 yılında yatak kapasitesinde yaklaşık yüzde 33'lük bir artış göstereceği öngörülmektedir (Şekil 4.3.1.).

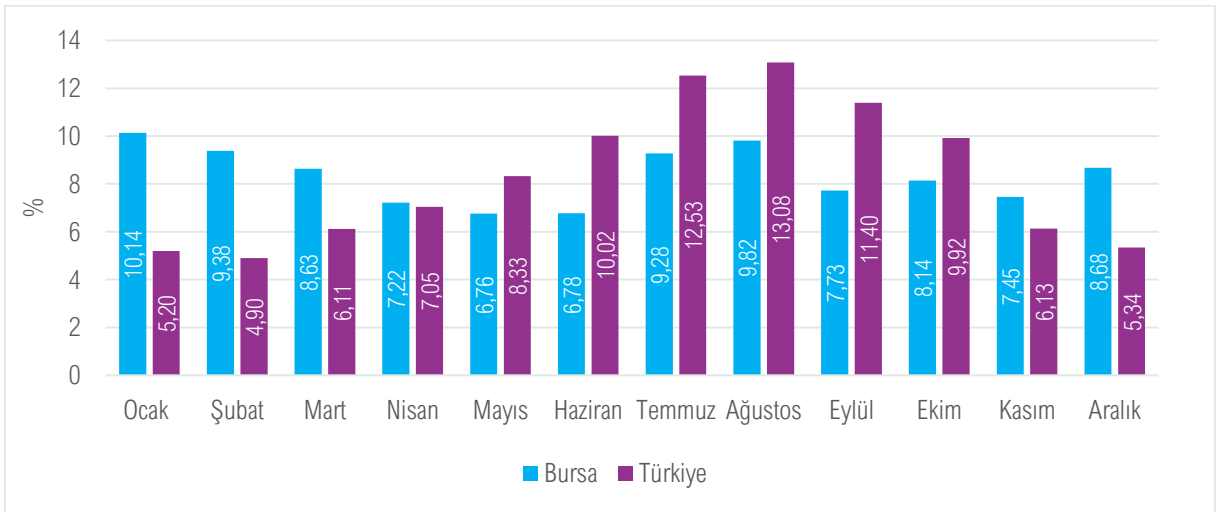

Şekil 4.3.1. Bursa'nın yatak kapasitesi ve tahminler

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.4. İlin Mevsimsellik Durum Analizi

Turizmin 12 aya yayılma hedefi, turizm arz kaynaklarının etkin kullanımı ve etkili tanıtım çabalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu hedef, Türkiye Turizmi Ana Planı'nda üzerinde önemle durulan bir başlıktır. Türkiye turizmi ile Bursa turizminin mevsimsellik analizi Şekil 4.4.1.'de karşılaştırmalı olarak görülmektedir. Buradan, Türkiye ile Bursa'nın mevsimsellik dağılımında farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle kış mevsimini de kapsayan Kasım-Nisan ayları arasında Bursa'daki tesislerin Türkiye ortalamasının üzerinde seyrettiği dikkati çekmektedir. Bursa'nın bazı aylarda Türkiye ortalamasının altında olmasının ildeki mevsim şartlarına ve mevcut turizm türlerine bağlı olduğu düşünülmektedir. Bursa ve Türkiye genelindeki mevsimsel turizm trendlerinin, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ve turizm planlamacılarının pazarlama stratejilerini ve işletme planlarını belirlediği düşünüldüğünde, destinasyonların mevsimsel faktörleri dikkate almaları önem arz etmektedir. Dolayısıyla ildeki turizm hareketliliğinin ve buna bağlı oluşacak talebin yıl içine dengeli yayılması için ildeki turizm türlerinin çeşitlendirilmesi ve bazı turizm türü başlıklarındaki etkililiğin artırılması gerekmektedir.

Şekil 4.4.1. Türkiye ve Bursa karşılaştırmalı mevsimsellik durumu

Not: Veriler, yıllık toplam konaklama sayısının yüzdesel dağılımı olarak verilmiştir. Veriler pandemi dönemi çıkarılmış 2017, 2018, 2019, 2022 ve 2023 yıllarına ait yerli ve yabancı tesise geliş toplam rakamlarıdır.

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.5. İlin Turizm Türleri Analizi

Bursa, nüfus ve gelişmişlik bakımından Türkiye'nin dördüncü büyük şehridir. Coğrafi konumuna bağlı özellikleri ve tarih boyunca sahip olduğu önem dikkate alındığında, Bursa'nın turizm türlerinde çok yönlülük göstermesi son derece doğal bir sonuçtur.

Türk tarihinin ve dünyanın önemli uygarlıkları arasında yer alan Osmanlı İmparatorluğu'nun Bursa ve çevresinde kurulması, Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmış olması gibi etkenler, Bursa'nın yıllardır süregelen bilinirliğinde de etkili olmaktadır. Bu durum şehrin zengin bir kültür mirasına sahip olmasını beraberinde getirmiş ve kültür turizmi ilin başlıca turizm türlerinden biri haline gelmiştir. Halihazırda UNESCO Dünya Miras Listesi'nde Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu yer almaktadır. Ayrıca Osmanlı Dönemi ile ilişkili Ulu Camii ve Koza Kapalı Çarşısı, Tophane'de bulunan Osman Gazi Türbesi, Mudanya'ya bağlı Trilye'deki tarihî binalar kendi başına kültürel çekim unsurlarıdır. Bunların haricinde Hacivat ile Karagöz, İznik çinçiliği, hanlar, camiler kültür turizmini zenginleştirmektedir.

İl zengin taşınabilir somut ve somut olmayan miras eserlerinin ve endüstriyel eserlerin sergilendiği müzeler açısından da zengindir. Şehir merkezindeki TOFAŞ Bursa Anadolu Arabaları Müzesi, Bursa Fetih Müzesi-Panorama 1326, Panorama 1453 Tarih Müzesi, Bursa Şehir Müzesi, Hünkâr Köşkü Müzesi, Osmanlı Evi Müzesi, Bursa Arkeoloji Müzesi, Merinos Tekstil Sanayi Müzesi, Bursa Çikolata Müzesi, Görükle Mübadele Evi, Bursa Bilim Merkezi ve Mudanya Mütarekesi'nin imzalandığı Atatürk Köşkü, Bursa'nın önemli çekim merkezlerinden bazılarıdır.

İlin Mevsimsellik analizinde görüleceği gibi, şehrin kış ayları tesise geliş ortalamaları Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu durumun temel kaynağı şehir ile özdeşleşen Uludağ'dır. Uludağ, aynı zamanda millî park olmasıyla hem yerel halk hem de yerli turistler tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Uluslararası standartlara sahip kayak merkezi Bursa'yı Türkiye'nin en popüler kış destinasyonlarından biri haline getirmiştir.

İlde diğer bir önemli kaynak termal sulara dayalı termal turizmdir. Bu kapsamda İnegöl'deki Oylat Kaplıcaları, Çekirge Kaplıcaları ile merkezdeki ve Harmancık, Büyükorhan, Keles, Orhangazi, Orhaneli ilçelerindeki kaplıcalar bulunmaktadır.

İl doğal varlıklar açısından da zengindir. Bu doğal envanter ilde doğaya dayalı turizm türleri için fırsat yaratmaktadır. Longoz Ormanı ile Karacabey, İnegöl'deki Oylat 700 yılı aşkın yaşa sahip Ağlayan Çınar ile Gölyazı, gün batımında eşsiz bir manzara sunan Ulubat Gölü, Marmara Denizi'ne olan kıyısı ile Trilye-Mudanya bu noktada öne çıkmaktadır. Ayrıca Sadağı Kanyonu, Orhaneli'ne yarım saat uzaklıkta bulunan Harmancık ilçesindeki Harmancık Ekoturizm Tesisi ve kamp-karavan alanı, Uludağ'ın güney yamacına konumlandırılmış bungalov tesisleri ekoturizm ve macera turizme imkân vermektedir.

İl gastronomisinde zeytinyağı üretimi, İskender kebab, süt helvası, Bursa tahanlısı (tahinli pide), İnegöl köfte, pideli köfte, cantık, Kemalpaşa tatlısı, Muradiye çorbası ve kestane şekeri, Bursa'nın mutfak kültürüne örnek olarak verilebilir.

Bursa'da golf turizminin gelişmesi için fırsatlar vardır. Ayrıca yat limanının Bursa'da açılmasıyla bölgeyi nitelikli turistlerin daha fazla tercih etmesi sağlanabilecektir. Bursa'nın turizm potansiyeli bir bütün olarak değerlendirildiğinde, çeşitlilik konusunda oldukça zengin olduğu görülmektedir. Bursa'nın konumu itibarıyla diğer büyük şehirlere yakın olsa da Uludağ bölgesi hariç şehrin yoğun olarak "günübirlikçi" ziyaretçilere ev sahipliği yaptığı ve bu duruma bağlı olarak konaklama sayısında yeterli sayıya ulaşamadığı düşünülmektedir.

5. Destinasyon Risk Analizi

	Olasılık					Şiddet					Skor
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Küresel Riskler											
Ukrayna-Rusya Savaşının Uzaması			X					X			9
Avrupa Enerji Krizi			X					X			9
Çin-Tayvan Arası Soğuk Savaş'ın Sıcak Çatışmaya Dönme İhtimali			X						X		12
Kuzey Kore-Güney Kore Çekişmesi		X					X				4
Küresel Durgunluk				X					X		16
Yeni Bir Salgın Hastalık			X						X		12
Gıdaya Erişim Zorluğu/Kıtlık			X					X			9
İklim Değişikliği				X					X		16
Doğal Kaynak Krizleri (Su/Enerji Kaynakları)			X						X		12
Biyçeşitlilik Kaybı ve Ekosistem Çöküşü			X						X		12
Büyük Ölçekli Gönülsüz Göç				X					X		16
Yaygın Siber Suç ve Siber Güvensizlik			X						X		12
Yaşam Maliyeti Krizi				X					X		16
Ülkesel Riskler											
Doğal Afetler					X					X	25
Yeni Bir Salgın Hastalık		X						X			6
İklim Değişikliği ve Çevre Sorunları					X				X		20
Bölgesel Savaş ve Terör Riski					X				X		20
Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Politik Gündem				X					X		16
Siber Güvenlik Açıkları			X					X			9
Seyahat Güvenliği/Asayiş-Turiste Yönelik Tehdit			X					X			9
Enflasyon				X				X			12
Rakip Ülke Söylemi			X				X				6
Yerel Riskler											
Terör Riski	X							X			3
Sağlık (Hasta Tedavisi, Acil Müdahale)	X						X				2
Nitelikli Personel İstihdamı		X					X				4
Dolandırıcılık		X						X			6
Yerel Halkın Turizm Faaliyetlerine Uyum Sorunu			X					X			9
Bazı Alt Destinasyonlarda Aşırı Turizm Talebi		X						X			6
Çevre Kirliliği ve Temiz Su Kaynaklarının Azalması			X					X			9
Radikal Akımlar		X					X				4
Deprem Riski				X					X		16
Yapı Güvenirliği			X					X			9
Heyelan/Kaya Düşmesi			X					X			9
Doğal Güzelliğin Yok Olması ve Çarpık Yapılaşma			X						X		12
Tek Pazara Bağımlılık			X					X			9
Kaçak Göçmenler				X				X			12
Güvensiz Şehir Algısı		X					X				4
Somut Kültürel Mirasın Tahribatı			X						X		12
Endemik Türlerin Yok Olma Tehlikesi		X					X				4
Katı Atık Bertaraf ve Su Arıtma Problemi		X					X				4
Sel/Taşkın			X					X			9
Yangın		X						X			6
Meteorolojik ve İklim Değişikliği Kaynaklı Afetler			X					X			9
Endüstriyel Kazalar			X					X			9
Sanayi Bölgelerinde Hızlı Büyüme			X					X			9
Enflasyon ve Ekonomik Fırsatçılık			X					X			9

Risk Skoruması ve Risk Puanı Sonucu

		Şiddeti					RİSK SKORU	EYLEM
		Çok Ciddi 5	Ciddi 4	Orta 3	Hafif 2	Çok Hafif 1		
Olasılık	Çok Yüksek 5	Yüksek 25	Yüksek 20	Yüksek 15	Orta 10	Düşük 5	25, 20, 16, 15	KABUL EDİLEMEZ RİSK: Bu risklerle ilgili hemen çalışma yapılmalıdır.
	Yüksek 4	Yüksek 20	Yüksek 16	Orta 12	Orta 8	Düşük 4	12, 10, 9, 8	DİKKATE DEĞER RİSK: Bu risklere mümkün olduğu kadar çabuk müdahale edilmelidir.
	Orta 3	Yüksek 15	Orta 12	Orta 9	Düşük 6	Düşük 3	6, 5, 4, 3, 2, 1	KABUL EDİLEBİLİR RİSK: Acil tedbir gerektirmeyebilir. Orta vadede çalışma yapılmalıdır.
	Düşük 2	Orta 10	Orta 8	Düşük 6	Düşük 4	Düşük 2		
	Çok Düşük 1	Düşük 5	Düşük 4	Düşük 3	Düşük 2	Düşük 1		

6. Rekabet Analizi ve Rekabet Gücünü Artırma

Bursa, konumu itibarıyla İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir ile yoğun bir rekabet hâlinindedir. Çanakkale, Bilecik, Kütahya ve Balıkesir şehirleri ile komşu olan ve bu komşu şehirlere göre güçlü konumda olan Bursa, aynı başarıyı İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir'e karşı gösterememektedir. Bursa, çeşitlilik bağlamında turizm türlerinde zengin olsa da tüm dünyada yüksek bilinirliğe sahip İstanbul'un gölgesinde kalmaktadır. İstanbul'a ve Türkiye'nin başkenti olan Ankara'ya dünyanın ve Türkiye'nin dört bir yanından doğrudan uçuş yapılabilirken Bursa'daki Yenişehir Havalimanı'na olan seferlerin azlığı; turistlerin İstanbul, Ankara ve İzmir'e gelip Bursa'ya aktarma yapmayı istememelerine, Bursa'nın daha az tercih edilmesine ve tercih edilse dahi günübirlik olarak ziyaret edilmesine neden olabilmektedir. Çünkü İstanbul ve Bursa arasında hizmete açılan Osmangazi Köprüsü, İstanbul'un Anadolu Yakası'ndan Bursa'ya olan ulaşım süresini bir saate kadar düşürmüştü ve turistik tüketiciler için güçlü bir alternatif sağlamıştır. Kültür turizmi denildiğinde akla ilk gelen İstanbul çok yönlülük gösterirken, Bursa'nın sahip olduğu değerlerin pazarlanmasında çeşitli sorunlar yaşanabilmektedir. Örneğin; Ayasofya, İstanbul ile özdeşleşmişken İznik'teki Ayasofya, başta yerli turistler olmak üzere birçok yabancı turist tarafından bilinmemektedir. Dolayısıyla İstanbul'dan başlayan kültür turizmi rotasının oluşturulması gerekmektedir. Kongre turizmi denildiğinde İstanbul, Ankara ve İzmir, Bursa'nın en güçlü rakipleri arasında yer almaktadır. Bursa'daki TÜYAP Bursa Uluslararası Fuar Kongre Merkezi ile Merinos Atatürk Kongre ve Kültür Merkezi, ülkemizin önemli kongre ve fuar merkezleri arasındadır. Bursa'da bu iki merkeze ilave olarak 43 adet kültür merkezi, kültür evi, gençlik merkezi vb. merkez bulunmaktadır. Söz konusu alt yapıya rağmen Bursa, kongre turizminde İstanbul, Ankara ve İzmir'in oldukça gerisinde kalmaktadır. Bu nedenle Bursa'da kongre turizminin güçlendirilmesi, önemli bir ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir.

İzmir merkez ve ilçelerinin sahip olduğu deniz, eğlence ve diğer turistik çekicilikleri Bursa ile kıyaslandığında, İzmir'in bu alanda daha zengin olduğu söylenebilir. Buna ilave olarak İzmir'de turizmin uzun yıllardır öncelikli bir alan olarak görülmesi ve bu yönde çalışmalar yürütülmesi nedeniyle İzmir, Bursa'ya nazaran daha fazla tercih edilmektedir. Eskişehir ve Ankara'nın da Bursa'ya göre turizm alanında avantajlı olduğu düşünülmektedir. Eskişehir'in Ankara'ya yakınlığı ve İstanbul ile Yüksek Hızlı Tren (YHT) hattı bağlantısına sahip olması, bu şehrin tercih edilmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu konuda Bursa ile Eskişehir ve İzmir arasında YHT hatlarının kurulması ve ilgili şehirler arasında turizm koridoru oluşturulabilir. Bursa Yenişehir Havalimanı'na yönelik seferlerin artırılması ve kente direkt uçuşların olması turistlerin seyahat kararlarında Bursa'yı tercih etmelerinde etkili olacaktır. Bunu sağlamak amacıyla Türk Hava Yolları ve Pegasus başta olmak üzere havayolu şirketleri ile konuya ilişkin görüşmeler gerçekleştirilmelidir. Firmaların özendirilmesi için kendilerine çeşitli konularda teşvik ve muafiyetler sağlanmalıdır. Yenişehir havalimanı ile şehir merkezi, İnegöl, İznik ve Gemlik arasındaki ulaşım ağı güçlendirilmelidir. Bu hatlardaki belediye otobüslerinin sefer sayıları artırılmalıdır.

Bursa, gastronomik ürünler açısından zengin bir kentimizdir. Şehirde üretilen söz konusu ürünler, günümüzde Türkiye'nin dört bir yanına dağıtılmaktadır. Yerel ürünlere ülkenin birçok yerinde ulaşılabilmesi, Bursa'nın rekabet gücünü belli bir oranda zayıflatmaktadır. Bu konuda, "Her lezzet yerinde güzel ve özeldir" gibi bir slogan geliştirilmeli ve bu slogan Bursa'nın tanıtım ve pazarlamasında etkin bir biçimde kullanılmalıdır. Bursa, doğal güzellikler açısından da zengin bir şehirdir. Bursa'nın rekabet hâlinde olduğu şehirlere göre yeşil alan bakımından daha iyi durumda olması ve rakiplerine göre daha az nüfusa sahip olması, pazarlama faaliyetlerinde yoğun olarak kullanılabilir.

7. Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarını Geliştirme

Bursa Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası'nda yer alan tüm başlıklar, sürdürülebilir turizm anlayışını kapsayan ilkeler ve uygulamalar ile uyumlu olacak şekilde hazırlanmıştır. Turizmde sürdürülebilirlik anlayışı ile yerel ekonomiye katkı sağlayarak yerel halkın refahını artırmak, kültürel ve sosyal çeşitliliğin devamlılığını sağlamak, turizmin hem çevre hem toplum üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek, doğal ve kültürel mirasın korunmasını sağlamak ve ziyaretçilerin yaşam kalitelerini artırmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda *Bursa Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'nda il turizminin gelişmesi için;

- a. Turizmin doğal çevre üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- b. Turizmin kültürel miras üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- c. Turizmin yerel halkın sosyal ve ekonomik yaşamı üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- d. Etkili sürdürülebilir bir turizm yönetimi geliştirmek, ilkeleri benimsenmektedir.

Doğal çevreden turizmde yararlanılabilmesi için Bursa'da çok sayıda yatırım gerçekleştirilmektedir. "Yeşil şehir Bursa" sloganıyla Bursa'nın doğal yapısına yönelik dikkat çekilmesiyle birlikte, kırsal alanlardaki yerel halkın refah düzeyinin artırılması, ekonomik açıdan kazanım sağlamaları ve Bursa'nın dağ yöresi olarak geçen (Keles, Orhaneli, Büyükorhan ve Harmancık) alanlarında turizmin gelişmesi için ekoturizme, tarım turizmine, kırsal turizme ve kamp ve karavan turizmine ağırlık verilmekte ve çeşitli yatırımlar hayata geçirilmektedir. Pandemiden sonra bu turizm türlerine olan talebin arttığı dikkate alındığında Bursa'nın bu turizm türlerine elverişli alanlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Son dönemde yoğunlaşmanın gözlemlendiği Mudanya ve Cumalıkızık bölgelerinin taşıma kapasitelerinin zorlandığı gözlemlenmektedir. Taşıma kapasitesi sorunu kapsamında Gölyazı'nın iç kısımlarında hafta sonlarında uygulanan araç trafiğine kapatılması uygulaması gibi bu bölgelerde de benzer tedbirler alınmalıdır.

Bursa turizminde belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için öncelikle yerel halkta turizm bilincinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, turizme dair bilgilendirme ve eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde yarar görülmektedir. Bu kapsamda, İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu liderliğinde başta müzeler olmak üzere tüm kaynaklar yoğunluğun az olduğu dönemlerde yöre halkına ve üniversite öğrencilerine ücretsiz olarak tanıtılmalıdır. Bölge halkı, taksiciler, hediyelik eşya satıcıları, turistik işletme yöneticileri ile çalışanları, bölgedeki esnaflar ve benzeri ilgili tüm kesimlere Bursa'nın turizm kaynakları ile turizmin sürdürülebilir bir biçimde yapılmasına yönelik seminerler verilmelidir. Geleceğin turizmcileri olan Bursa Uludağ Üniversitesi ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda eğitim alan turizm öğrencilerine de Bursa'nın değerlerine yönelik benzer eğitimler düzenlenmelidir.

Somut olmayan kültürel miras ile ilgili olarak "Gezek Gecesi", "Mevlevihane", "Perşembe Semahları" gibi unsurlar yaşatılmalı, yerel halka ve turistlere öğretilmelidir. Ayrıca el sanatları ve somut kültürel miras ile ilgili olarak "İznik derbent dokuması", "İznik çinisi", "Müşküle iğne oyası" ve "Bursa havlusu" yapımına yönelik kurslar açılabilir, turistlere deneyimlemeleri için ortamlar hazırlanabilir ve gelecek nesillere aktarımı bu yolla sağlanabilir.

8. Gastronomi Kaynaklarını Etkin Kullanma

Bursa'nın turizm alanında sahip olduğu kaynakları koruması ve etkin kullanması, başta turizm olmak üzere çeşitli alanlarda rekabet avantajı sağlamasına yardımcı olabilecektir. Türk Patent Enstitüsüne ait "Coğrafi İşaretili Ürünler" arasında, gastronomi alanında Bursa'ya özgü 25 adet ürün bulunmaktadır. Ürünlerin bu denli çeşitlilik göstermesi ve sayısının fazla olması, Bursa'nın gastronomi alanında rekabetçi olduğunun somut kanıtı olarak değerlendirilebilir. Özellikle yaz aylarında Gölyazı'da, üreticiler tarafından yetiştirilen incirler, belde merkezinde ve yol kenarlarında satılmakta ve ziyaretçiler tarafından yoğun talep görmektedir. Doğal ürünlere olan ilginin bu denli artması göz önünde bulundurulduğunda, Bursa'daki ürün envanterinin ilçe bazında hazırlanması önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bursa'nın; gastronomi zenginliğine bakıldığında çorbasından et lezzetlerine, sebzesinden meyvesine ve tatlısına kadar bir öğünde bir kişinin ihtiyaç duyabileceği, her türlü ürüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle kestane, şeftali, zeytin, soğan, kiraz, biber, kuru fasulye, incir, enginar, armut, ceviz, üzüm gibi ürünlerle yerli ekonomide bir hareketlilik yarattığı rahatlıkla söylenebilir. Tarımın ve tarımcılık faaliyetlerinin, turizm alanında giderek yaygınlaşması ve turizmde alternatiflerin ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünüldüğünde, Bursa turizmde tarım ürünlerinden yararlanılmalıdır. Böylece bölgedeki ekonomik hareketlik de ivme kazanacaktır. Ayrıca turistlerin ürünlerin üretim aşamaları hakkında fikir sahibi olmaları, yetiştirilen ürünleri satın almaları, bu ürünlerden yapılan yemeklerin standart reçetelerini öğrenmeleri ve uygulamaları da Bursa'nın mutfak kültürünün yaşatılmasında ve yaygınlaştırılmasında etkili bir araçtır. Bursa'nın gastronomi ürünleri arasında özellikle cantık, süt helvası ve Muradiye çorbasının markalaştırılması gerekmektedir. Bu sayede Bursa gastronomisinde yeni marka ürünler ön plana çıkarılabilir. Bursa gastronomisinin gelişimine yönelik, söz konusu ürünleri içeren uluslararası düzeyde festivaller düzenlenebilir.

Dijitalleşmenin hayatın her anında giderek yaygınlaşması, dijital platformların gelişmesine katkı sağladığı gibi "dijital içerik üreticisi" gibi çeşitli mesleklerin ortaya çıkmasında da etkili olmuştur. Bu platformlar sayesinde insanlar, hiç bilgi sahibi olmadıkları ya da az düzeyde bilgiye sahip oldukları merkezler hakkında takip ettikleri dijital içerik üreticileri tarafından hazırlanan videolar sayesinde fikir sahibi olabilmektedir. Takipçi sayısı yüksek olan içerik üreticilerince çeşitli illerin sokak lezzetlerine yönelik hazırlanan videolar, yüksek izlenme oranına sahip olabilmektedir. Örneğin; "Noluyo Ya?" isimli Youtube kanalındaki "Bi Bakıp Çıkcaz Bursa I Vlog" başlıklı video serisi, 3,9 milyon kez izlenmiştir. "Kafalar" isimli Youtube kanalındaki "Götür Beni Gittiğin Yere!/Bursa" başlıklı video, 2,5 milyon izlenme; "Ali Biçim" isimli Youtube kanalındaki "Bursa Sokak Lezzetlerini Denedik! (MUSCAR)" başlıklı video ise 1,4 milyon izlenme almıştır. Üç kanaldaki her bir izlenme, bir kişi olarak değerlendirilirse, toplamda 7,4 milyon kişinin Bursa ve sahip olduğu lezzetler hakkında fikir sahibi olduğu söylenebilir. Bu içerik üreticilerinin gittikleri yiyecek-içecek işletmelerindeki yönetici, işletmeci ve çalışanlarla gerçekleştirdikleri diyaloglarda ürünlerin içeriğini, yapılışını ve fiyatını sormaları kapsamlı olarak ürünlerin tanıtımına katkı sağlamaktadır. Bursa Kültür Turizm ve Tanıtma Birliği tarafından yıl içerisinde yerli ve yabancı birçok sosyal medya fenomeni ağırlanmakta ve üretilen içeriklerle Bursa'nın gastronomi, kültürel ve doğal değerlerinin tanıtımları yapılmaktadır.

Son dönemlerde, geleneksel vurgusu ile hizmet sunan yiyecek içecek işletmelerinin füzyon mutfak uygulamaları çerçevesinde Bursa'ya özgü yiyeceklerin içeriklerini ticari kaygılarla değiştirdiğine şahit olunmaktadır. Bu durum, yiyeceklerin özgünlüklerine olumsuz yansımaktadır. Bu uygulamaların engellenmesine yönelik denetimlerin etkin bir biçimde yapılması büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte yiyeceklerin özgün içerikleri hakkında Bursa Gastronomi Derneği ile iş birliği yapılabilir.

9. Dijitalleşme ve Akıllı Turizm Uygulamalarını Etkili Kullanma

Şehrin kültürel değerlerinin tanıtılmasında dijital uygulamalardan etkin bir biçimde yararlanılması büyük önem taşımaktadır. Kentin kültürel envanteri odaklı dijital içeriklerin hazırlanması ve tanıtım faaliyetlerinde etkin olarak kullanılmasıyla turistik varışlarda artış sağlanabilir. Bunun yanında, Bursa'nın turistik değerlerinin tanıtılmasında sanal gerçeklik/arttırılmış gerçeklik uygulamalarına ağırlık verilebilir. Zira bu tür uygulamalarla bölge hakkında bilgilendirilen insanlar, ilgili destinasyonlara dair daha fazla merak duyma eğilimi içerisine girmektedirler. Bu sayede günübirlikçi ziyaretçi sayısında artış sağlanabileceği gibi ortalama kalış süresinde de iyileşme sağlanabilir.

Bursa'da ulaşım ağının takibi için geliştirilen "Moovit" uygulaması; belirli bir yere nasıl gidileceği, hangi otobüs/hangi metro ile ulaşım sağlanabileceği, ulaşım aracının kaç dakikada durağa geleceği, gidilmek istenilen yere tahmini olarak kaç dakikada varılabileceği gibi bilgileri kullanıcılarına sunmaktadır. Bu kapsamda özellikle turistik alanlarda, ring araçları hizmete sokulabilir.

Kentte, yoğunluğu azaltan akıllı trafik çözümlerine yönelik etkin sistemler devreye alınabilir, akıllı park alanları oluşturulabilir, enerji, su ve elektrik tasarrufu yapan akıllı binalar teşvik edilebilir, akıllı atık toplama uygulamalarına geçilebilir.

10. Tematik Rotalar Geliştirme

Peynir ve Zeytin Tadım Rotası: Bursa; zeytin ve süt ürünleri ile ön plana çıkan bir kentimizdir. Mustafakemalpaşa'da üretilen peynirler, Türkiye'nin dört bir yanına satılmaktadır. Özellikle kahvaltıda olmak üzere günün her saatinde tüketilebilen peynir, Türk mutfak kültürünün en önemli ürünlerinden biridir. Bursa'da zeytin ve zeytinyağı denildiğinde, Gemlik ve Mudanya'ya bağlı Trilye beldesi akla gelmektedir. Mustafakemalpaşa ilçesi rotası ve Gemlik-Trilye-Mudanya rotası siyah incir, zeytinyağı ve peynir tadımıyla iki ayrı rota olarak Bursa'nın gastronomi değerleri daha kapsamlı tanıtılabilir. Rotalardan birincisi doğal zenginlikleri ve şelalesi ile meşhur Mustafakemalpaşa ilçesinde doğa yürüyüşü ve peynir tadımı ile ilişkilendirilebilir. İkincisi ise kültürel ve tarihi zenginlikleri ile meşhur ve hali hazırda yoğun talep gören Gölyazı-Trilye-Mudanya rotasında siyah incir ve zeytin veya zeytinyağı tadımı ile ilişkilendirilebilir. Bu sayede bölgede yetişen doğal ürünlerin ticaret hacmi, rotayı kullanan turistler vasıtasıyla artırılabilir.

Bursa İnanç Turizmi Rotası: Bursa, 8500 yıllık geçmişiyle tarihin her aşamasında önemli bir yere sahip olan, çeşitli milletlere ve dinlere ev sahipliği yapmış bir merkezdir. Müslümanlık ve Hristiyanlık için dikkat çekici bir merkez olan Bursa'da, Tophane-İznik-Mudanya-Trilye arasında inanç turizmi rotası oluşturulabilir. Söz konusu rota, bölgedeki manastır, kilise ve camiler sayesinde inanç turizmi alanında etkili bir rota haline dönüşebilir. Böylece Bursa merkez ve rota üzerinde yer alan bölgelerdeki konaklama hacmi artırılabilir. İznik'te 2025 yılında 1. Konsilin 1700. Yılı'nın kutlanacak olması bu kapsamda değerlendirilebilir ve bölge ön plana çıkarılabilir. Uludağ'da yer alan tarihi manastırların ziyaret açılması da söz konusu rotayı destekleyecek bir girişim olabilir. Bu sayede kış turizmi ile özdeşleşen Uludağ'ın inanç yönünün turistlere sunulmasıyla farklı turizm türlerine ilgi duyan turist türlerinin bir arada olmaları sağlanabilir. Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından 2024 yılında yapılacak inanç sempozyumu kapsamında farklı alternatifli inanç rotaları hazırlanmaktadır. Bu rotalar içerisinde bugüne kadar gün ışığına çıkmamış Uludağ Manastırı'na, İznik Sualtı Bazilikası'na ve Hristiyanlık dini açısından diğer önemli anıtlara yer verilmesi önerilmektedir.

Bursa Dağ İlçeleri Doğa Temelli Turizm Rotası: Bursa'da dağ ilçeleri denildiğinde, Keles, Orhaneli, Büyükorhan ve Harmancık akla gelmektedir. Bu bölgeler; merkez ilçelere göre gelişmişlik düzeyleri düşük olsa da doğa temelli turizm türleri açısından zenginliklere sahiptir. Özellikle

Orhaneli’de bulunan Sadağı Kanyonu, rafting alanları ve termal kaplıcaları ile bu turizm türlerine ilgi duyan turistler için önemli bir çekim merkezidir. Harmancık ilçesinde faaliyet gösteren ekoturizm tesisi, Bursa merkezden ve civar ilçelerden yoğun talep görmektedir. Ayrıca Orhaneli’nde bir ekoturizm tesisinin açılması için BEBKA’ya başvuru yapılmıştır. Harmancık’ta Ilıcaksu Kaplıcaları, termal turizm kapsamında turistik tüketicilerin kullanımına sunulmaktadır. Yöre halkı tarafından inşa edilen pansiyonlar ile yöreye gelen insanların konaklama ihtiyaçları da karşılanabilmektedir. Büyükorhan ilçesindeki ormanlardaki flora ve fauna zenginliği ile yöreye gelecek insanların keyifli vakit geçirmeleri ve yaban hayatı yerinden gözlemleyebilmeleri mümkün olabilmektedir. Keles ilçesi de sahip olduğu doğal güzelliklerle turistik anlamda talep yaratabilme potansiyeline sahiptir. Bu rota kapsamında yer alabilecek Karacabey’deki Longoz Ormanı eşsiz güzelliğiyle turistler tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. “Recep İvedik 6” filminin bir bölümü bu alanda çekilmiştir. Rotanın pazarlanmasında bu ve benzeri filmlerden yararlanılabilir.

Bursa Gastronomi Rotası: Bursa’nın her yöresinin özgün ve çok sayıda yemeği bulunmaktadır. Bilinen ilk turizm hareketlerinin yeme-içme ihtiyacından hareketle gerçekleştiği düşünüldüğünde, Bursa Gastronomi Rotasının kurulması ve faaliyete geçirilmesi Bursa turizmi açısından son derece önemlidir. Tüm Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde yaygın olarak tüketilen dönerin çıkış noktası, Osmanlı döneminde ilk kez Bursa’da yapılan İskender kebabıdır. Dolayısıyla rotanın başlangıcının Bursa’yla özdeşleşen İskender kebab ile olması gerekmektedir. Zengin bir yelpazeye sahip olan Bursa mutfağının özgün ürünleri; Muradiye çorbası, cantık, tahinli pide, pideli köfte, iskender kebab, süt helvası vb. ürünlerdir ve söz konusu rotada bu ürünlere yer verilmelidir.

Bursa Müze Rotası: Bursa’da; Hüsnü Züher Evi Müzesi, TOFAŞ Bursa Anadolu Arabaları Müzesi, Karagöz Müzesi, Bursa Fetih Müzesi-Panorama 1326, Panorama 1453 Tarih Müzesi, Merinos Enerji Müzesi, Bursa Şehir Müzesi, Bursa Göç Tarihi Müzesi, Hünkar Köşkü Müzesi, Bursa Vakıf Kültürü Müzesi, Osmanlı Evi Müzesi, Bursa Kent Müzesi, Bursa Arkeoloji Müzesi, Bursa Bıçak Müzesi, Merinos Tekstil Sanayi Müzesi, Bursa Yaşam Kültürü Müzesi, Bursa Çikolata Müzesi, Bursa Sağlık Tarihi Müzesi, Görükle Mübadele Evi, Arkeopark Aktopraklık Höyük/Açıkhava Müzesi, Bursa Bilim Merkezi, Cumalıkızık Köyü Müzesi, Aksu Köyü Müzesi ve Tophane Endüstri Meslek Lisesi Okul Müzesi’den oluşan, kapsamlı bir kültür rotası hayata geçirilebilir. Ayrıca Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin yeni yatırımlarıyla mevcut müzenin alanı büyütülmektedir. Müzenin mevcut konumu genellikle tur programlarında turistlere son nokta ve serbest zaman olarak sunulan Ulucami ve Hanlar Bölgesi yakın bir konumdadır ve bu sayede Bursa’nın en fazla ziyaret edilen müzelerinden biridir.

11. Kent Peyzajını Düzenleme ve Rekreatif Alanları Artırma

Bursa’da özellikle Hanlar Bölgesi ve Uludağ’da kent peyzajı çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Bursa’nın genelindeki çarpık kentleşme önlenmelidir. Modern yapılar tüm dünyada ilgi görüyor olsa da Bursa’nın tarihi bölgelerinde aslına uygun çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Şehir merkezindeki estetiğe dikkat edilerek Osmanlı kültürü ön plana çıkarılmalıdır. Şehirdeki trafik sıkışmalarının önlenmesi için alternatif güzergâhlar geliştirilmelidir. Bursa’nın, Marmara Bölgesi’nde yer alıyor olması ve bölgede birden fazla fay hattının bulunması, hedef kitlelerde kentin güvenli olmadığı algısının oluşmasına yol açmaktadır. Son yıllarda yaşanan doğal afetler de bu algıyı güçlendirmektedir. Tarihi bölgelerdeki konaklama işletmelerinin eski binalardan oluşması herhangi bir doğal afet anında ağır can ve mal kayıplarının yaşanmasına neden olabilir. Bu sebeple bölgedeki yapı stokunun denetimlerinin gerçekleştirilmesi, şartları sağlayan yapılara özel belge verilmesi ve bunun da tanıtımının hedef kitlelere yapılması son derece önemlidir.

Gölyazı, Cumalıkızık gibi doğal ilçelerde yeşil alanların peyzaj düzenlemeleri gerçekleştirilmelidir. Bursa'nın tarihi değerlerinin çocuklara aşılması ve tarihi öğrenmeleri için Bursa'nın tarihi yapılarından oluşan minyatür parklar kurulmalıdır. Birden fazla ve farklı içerikte tasarlanacak parklar sayesinde Bursa'da artırılmak istenilen ortalama kalış süresi olumlu yönde etkilenebilir. Bursa yeşil doğasıyla Botanik Park gibi alanlarıyla dikkat çekmektedir. Bursa'daki Kent Ormanı'nın peyzajı yapılarak bu alanda macera parkuru gibi rekreatif alanlar kurulabilir. Örneğin; Orman Genel Müdürlüğü tarafından sulak alan olarak koruma altına alınan Karacabey Boğazı rekreatif faaliyetler için değerlendirilebilir. İznik göl kıyısı, Ulubat gölü ve çevresinde kuş gözlemciliği gibi alternatif rekreatif faaliyetler için alanlar oluşturulabilir. Eskişehir'de Porsuk çayının önemi ve turizmdeki etkisi düşünüldüğünde Bursa'daki Nilüfer Çayı'nda Osmanlı kayıklarıyla gezilebilecek rekreatif faaliyetler oluşturulabilir. Fakat Nilüfer Çayı'nın derinliğinin yıl içerisinde her dönem aynı seviyede kalmamasından dolayı doğru bir planlama yapılmalıdır.

Bursa Mudanya'da peyzaj çalışmaları planlanmalı ve kısa süre içerisinde hayata geçirilmelidir. Mudanya'da sahil alanının darlığı, turistik çekiciliği azaltması bakımından dikkat çekmektedir. Betonlaşmanın fazla olduğu bölgede acilen tedbirler alınmalıdır.

Osmanlı İmparatorluğu Domaniç ve çevresinde kurulmuştur. Bu dönemi anlatan “Muhteşem Yüzyıl”, “Diriliş Ertuğrul”, “Kuruluş Osman” gibi yüksek reytingli dizilerde sefer sahnelerinde gösterilen otağlar glamping turizminde kullanılabilir. Otağ benzeri üretilecek glamping çadırları ile Bursa'nın dağ ilçelerinde (Keles, Orhaneli, Büyükorhan ve Harmancık) glamping turizmi yaygınlaştırılabilir. Bu sayede hem rekreasyon faaliyetlerinde çeşitlilik sağlanırken hem de turistler için farklı konaklama imkânı sağlanarak ortalama kalış süreleri artırılabilir. Glamping turizminin geliştirilmesi için Bursa Büyükşehir Belediyesi ve BEBKA tarafından ortaklaşa projeler yürütülebilir.

12. Deneyimsel Turizm Uygulamalarını Artırma

Bursa, çok yönlülüğü sayesinde turistlere deneyimsel turizm türlerini rahatlıkla sunabilecek güçtedir. Organik ürünlere olan talebin her geçen gün artması, arzın da artırılmasını gerekli kılmaktadır. Kırsal alanlarda yürütülen tarım faaliyetleri ve Bursa'nın bu konudaki avantajları dikkate alındığında; Orhaneli, Keles, Harmancık ve Büyükorhan'da deneyimsel eko ve agroturizmin geliştirilmesi, insanların tükettikleri besinlerin yetiştirilmesinde emek sarf etmeleri, bu turizm türüne olan talebin artmasını sağlayacaktır. Deneyimsel turizm uygulamaları bağlamında, Harmancık'ta bulunan ekoturizm tesisinin ihtiyaç duyduğu ve yöreye uygun tarım ürünlerinin turistlerce yetiştirilmesi sağlanabilir. Bu sayede tesisin tedarik zinciri güçlendirilerek bölgenin ekonomik kazançlarının artırılması mümkün olabilir.

İpek böceği yetiştiriciliği, Bursa'da önemli ekonomik faaliyetler arasında yer almaktadır. Tekstil alanında önemli bir şehir olan Bursa'da, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından kırsalda yaşayan vatandaşlara ipek böceği yetiştirme teşviki ve desteği sağlanmaktadır. Ayrıca Umurbey İpek Üretim Merkezi'nde tanıtım, üretim, eğitim ve deneyimsel uygulamalar yer almaktadır. İpek böceği yetiştiriciliği yatırımlarının ve ipek böceği yetiştiriciliğinin deneyimsel turizm uygulaması alanında kullanılmasının devam etmesi kent turizminin gelişimine katkı sağlayabilir.

İznik çinisi de bu bağlamda bölgeye gelen turistlere deneyim atölyeleri kurularak yaptırılabilir. İnsanların kendi el emekleriyle oluşturdukları eserleri yanında götürmek isteyeceği ve onlar için kıymetli olacağı düşünüldüğünde, İznik çinisi bu anlamda değerlendirilebilecek ürünlerin başında gelmektedir.

Deneyimsel turizm uygulamalarında gastronomiden yoğun olarak yararlanılmalıdır. Şehre özgü gastronomi ürünleri gerek ulusal gerekse yerel televizyon kanallarında yayınlanan programlarda ilgi görmektedir. Söz konusu programlarda daha fazla yer almaya yönelik girişimlerde bulunulmalıdır.

13. Nitelikli Hediyeelik Eşya Envanterini Geliştirme

Hediyeelik eşya denildiğinde akla ilk gelen magnet, açacak, anahtarlık gibi ürünlerdir. Turistik çekim merkezinin bazı görsellerinin konularak adının yazıldığı bu eşyalar, küçük kazançlar sağlamakla birlikte çekim merkezinin tanıtımında yetersiz kalmaktadır. Bursa gibi güçlü kültüre sahip bir şehirde nitelikli hediyeelik eşya üretimi ve yerel ürün potansiyelinin değerlendirilmesi son derece önemlidir. Üretilen bu nitelikli hediyeelik eşyalarda Cumalıkızık, Hanlar bölgesi ve UNESCO alanlarına yer verilmelidir. Bursa'ya özgü çekiciliklerin minyatürleri tasarlanmalı ve turistler için nitelikli eşya envanteri geliştirilmelidir. Ankara'daki Beypazarı Evleri, Eskişehir Odunpazarı Evleri ve Karabük'teki Safranbolu Evleri'nin minyatürleri yoğun olarak talep görmektedir. Cumalıkızık Evleri de bu kapsamda değerlendirilmeli ve nitelikli eşya grubuna dâhil edilmelidir. Bursa'yı ziyaret eden yüksek gelir grubundaki kişiler için İznik çinisi pazarlanma gücü fazla olan bir üründür. Bölgede üretilen çiniler özellikle el yapımı olması sebebiyle talep görmektedir. Bu alandaki üretimin nitelik ve nicelik açısından artırılması için Bursa Uludağ Üniversitesi İznik Meslek Yüksekokulundaki Çini Sanatı ve Tasarımı Programı ile Seramik Cam ve Tasarımı Programına bağlı öğretim elemanları tarafından kurslar açılarak girişimcilere eğitimler verilebilir. Program öğrencileri ilgili işletmelere yönlendirilebilir. Ayrıca nitelikli hediyeelik ürünler için nitelikli ambalajlar da geliştirilmelidir.

Bursa'nın sembolik unsurları, simgeleri, logo ve motto çalışmalarında ortak kabul gören, güçlü bir tanıtım için de yine nitelikli hediyeelik eşyalardan yararlanılabilir. Turistlerin gittikleri yerlerden hatıra amaçlı aldıkları bu ürünler, turistlerin seyahat sonrası sosyal etkileşimleri nedeniyle bölgeye olan turizm talebinde etkili olabilmektedir. Hazırlanacak bu hediyeelik eşyalar, sosyal medya fenomenlerine ve "influencer"lara hediye olarak gönderilmeli, bu kişiler aracılığıyla geniş kitlelere tanıtımları yapılmalıdır.

14. Halka Açık Tuvaletlerin ve Otoparkların Sayı ve Niteliğini Artırma

Bursa'da gelişen ve ziyaretçiler tarafından sıklıkla tercih edilen yerlerde, kamu yararına halka açık tuvaletlerin ve otoparkların sayısının artırılması gerekmektedir. Bursa'da özellikle Hanlar bölgesinin bulunduğu Osmangazi ilçesinin Bursa'nın en eski yerleşim yerlerinden birisi olmasına bağlı olarak, buradaki alt yapı yatırımlarının geliştirilmesi son derece önemlidir. Özellikle Kapalı Çarşı bölgesi, İznik, Gölyazı ve Cumalıkızık gibi alanlarda halka açık tuvaletlerin, yürüyüş alanlarının ve otopark alanlarının giderilmesi gerekmektedir. Otopark sayısının azlığı nedeniyle yerel halk bölgeye giderken kendi araçları yerine toplu taşımayı tercih etmektedir. Yerel halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi gerekliliği düşünüldüğünde, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından uygun fiyatlı otopark sayısının artırılması gerekmektedir.

Kültür turizminin beşiği olan Hanlar bölgesini ziyaret eden turistlerin aktif olarak yürüyeceği, çok fazla noktayı ziyaret edeceği düşünüldüğünde, tuvalet ihtiyaçlarını giderebilecekleri, hijyen kurallarına uygun alanların hizmete sokulması gerekmektedir.

15. Yeni Dış Pazarları Hedefleme

Bursa'nın Türk Dünyası Kültür Başkentliği unvanı alabilmesi için Bursa Büyükşehir Belediyesi çeşitli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bursa'nın Suudi Arabistan pazarına açılmasıyla gelen turist sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Arap turistlerin ziyaretleri özellikle İpek Yolu, Sultan Külliyesi

ve Hanlar Bölgesi'ne olmaktadır. Turistler; 700 yıllık Osmanlı mimarisinin varlığını sürdürdüğü Cumalıkızık'a, Uludağ'a, İnkaya'daki 600 yıllık tarihî çınara, teleferiğe, ek olarak tarihî camilere de ilgi göstermektedir. Ancak gelen turistlerin bir kısmı Sapanca bölgesini daha fazla ziyaret etmeye başlamıştır. Dolayısıyla kaybedilen turistlerin tekrar kazandırılması ve yerlerine yeni turistlerin Bursa'yı tercih etmesini sağlayıcı planlamalar yapılmalıdır. Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden elde edilen bilgiye göre 2023 yılında Bursa Endonezya, Kuveyt, Suudi Arabistan, Malezya ve Almanya'dan gelen turistleri ağırlamıştır.

Bursa turizminde yeni dış pazarlar olarak değerlendirilebilecek ülkeler; Balkanlar, Malezya, Endonezya, Doğu Avrupa ve Türk Cumhuriyetleri olarak düşünülebilir. Yapılacak tanıtım ve iş birliği çalışmalarlarıyla bu ülkelerle olan ilişkiler güçlendirilmelidir. Özellikle Ulu Camii'nin önemi dikkate alındığında, Müslüman yabancı turistler, önemli hedef pazarlar arasında değerlendirilebilir. Bu ülkelerden gelenler, yatsı ve sabah namazlarını Ulu Cami'de kılmak istemektedir ve ibadetlerini gerçekleştirmek için Bursa'da konaklamaktadır. Bursa'yı tanıtımda ve yeni dış pazarları hedeflemede sağlık turizminden, doğa temelli turizm türlerinden, kültür turizminden ve gastronomi turizminden yararlanılmalıdır. Hedef pazar olarak seçilen ülkelere ait ortak değer ve kültürel unsurlara Bursa kenti büyük ölçüde sahiptir. Bursa'daki bu değerlerin hedef pazarlarda özel olarak tanıtılmasında yarar vardır. Böylelikle Bursa'nın hedeflenen pazarlardaki imajı güçlendirilebilir.

16. UNESCO Alanlarını Tanıtımda Daha Etkin Kullanma

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde Bursa'dan biri kesin listede diğeri ise geçici listede olmak üzere iki merkez bulunmaktadır. Bunlar "Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu" ve "İznik" tir. İznik'in de Dünya Mirası Listesine alınmasına yönelik başvurusu yapılmıştır. Bursa, ayrıca 2021 yılında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na "Zanaat ve El Sanatları" kategorisinde kabul edilmiştir. Bu değerlerin ön plana çıkarılmasına yönelik olarak Cumalıkızık ve Hanlar Bölgesinin minyatürleri tasarlanabilir. Bu tarz ürünler sayesinde destinasyonun tanıtımına katkıda bulunulabilir. Bunların dışında; Gemlik, İnegöl, Kemalpaşa ve Orhaneli'de bulunan kültürel değerlerin envanteri çıkarılabilir ve UNESCO'nun uygun kategorilerine dahil edilmeleri için çalışmalar başlatılabilir.

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan "Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu" sekiz bölgeden ve sekiz bölgede bulunan tarihî yapılardan oluşmaktadır. Çok geniş bir kültürel mirasa sahip olan bölge, ulusal ve uluslararası düzeyde yeterince tanınmamaktadır. Dolayısıyla yeterli sayıda ziyaretçi de alamamaktadır. Bölgenin tanıtımına katkıda bulunmak amacıyla, ülkemizde gerçekleştirilebilecek UNESCO etkinlikleri bu bölgede düzenlenebilir. Bölgede bulunan tarihî yapıların minyatürlerinin yapılması ve tanıtımda kullanılması, Bursa'ya olan turizm talebine olumlu etki sağlayabilir. "Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu" isimli sekiz bölgenin tamamının gezilmesi yaklaşık bir hafta sürmektedir. Dolayısıyla kentte ortalama kalış süresinin artırılmasında bu bölgelerin gücünden yararlanılabilir. Külliyelerde ve medreselerde niş toplantılar ve kongreler düzenlenebilir. Sağlık turizminde geleneksel hamamlar ve kaplıcalar kullanılabilir.

17. Deneyimsel Eko ve Agro Turizmini Geliştirme

Bursa'nın dağ yöresi olarak da adlandırılan Orhaneli, Keles, Büyükorhan ve Harmancık ilçelerinde turizmin geliştirilmesi, bölgesel kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu bölgelerin yoğun olarak göç vermeleri, iş imkânlarının ve çeşitliliğinin kısıtlı olması, yöre halkının gelirlerinin sınırlı olması gibi nedenler, bu ilçelerin kentin diğer bölgelerine oranla geri kalmasında etkili olmaktadır. Bu ilçelerin sahip olduğu kültürel değerler ve doğal güzellikler, deneyimsel eko ve agro turizmin gelişimine olanak tanımaktadır. Küresel ölçekte, özellikle 2020 yılında yaşanan salgın

sonrasında, insanların seyahat tercihlerinde doğaya ve açık alanlara olan ilgisi giderek artmaktadır. Bursa'da kısıtlı da olsa dağ yöresinde ekoturizm türlerine yönelik hizmet veren işletmeler bulunmaktadır. Bu talebin artarak devam edeceği düşünüldüğünde, bölgenin eko ve agro turizm arzının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülebilir. Büyükorhan başta olmak üzere orman alanları ve geniş arazileri olan yerlerde agroturizm faaliyetleri güçlendirilebilir. Harmancık ve Büyükorhan arasında doğal hayat koridoru kurulabilir. Bölgenin zenginliğinden bu koridor vasıtasıyla etkin bir biçimde yararlanılabilir. Sağlık turizmi anlamında İnegöl'deki Oylat Kaplıcaları'ndan istenilen faydanın sağlanabilmesi için bölgedeki nitelikli tesislerin sayısı artırılabilir.

18. Açık Alan Macera Rekreasyonlarını Geliştirme

Orhaneli ilçesi, bu açıdan zengin bir merkez olarak değerlendirilebilir. İlçe sınırları içerisinde yer alan Sadağı Kanyonu macera sever turistler için önemli bir çekim alanıdır. Roma Dönemi'nden kalma tarihî hamamın bulunduğu bölge, rafting gibi açık alan macera rekreasyon faaliyetleri için uygun bir konuma sahiptir. Orhaneli'ndeki rafting etkinlikleri talep görmektedir. Yürüyüş rotaları, at binme etkinlikleri de Orhaneli'de turistik tüketicilere sunulmaktadır. Dünyada ve Türkiye'de glamping turizmi giderek daha fazla ilgi görmekte ve yaygınlaşmaktadır. Bursa'nın doğal güzelliklere sahip bölgelerinde yüksek gelire sahip turist gruplarına yönelik sunulacak hizmetlerle glamping turizminin geliştirilmesi sağlanabilir. Bölgeye bu tür yatırımların yapılmasıyla açık alan rekreasyon faaliyetlerinde çeşitliliğe gidilebilir.

Farklı bir turizm konsepti olarak geçen glamping turizmi, Bursa'da İznik, Gemlik, Orhaneli, Keles, Büyükorhan ve Harmancık için son derece uygundur. Sayılan ilçelerde ekoturizm faaliyetleri uygulanmakta ve planlaması yapılmaktadır. Glamping turizminin yatırım maliyetleri görece yüksek olarak ifade edilse de kısa sürede yatırım maliyetlerini çıkarabilmektedir. Glamping sayesinde Bursa'daki ortalama kalış süresinde iyileşme de sağlanabilir. Ayrıca sayılan bölgelerin yeşil yapısı düşünüldüğünde, yürüyüş ve bisiklet rotaları oluşturularak insanların doğa ile iç içe olmaları, bölgelere özgü flora ve fauna türlerini tanımaları da mümkün olabilir.

Osmanlı ordusunda önemli bir yere sahip olan Okçu Şûca'nın Harmancık ilçesinde yaşadığı bilinmektedir. Türk toplumu için okçuluğun ayrı bir öneme sahip olduğu düşünüldüğünde, okçuluk faaliyetlerinin bu ilçede geliştirilmesi bir çekicilik sağlayabilir. Bu yolla okçuluk kültürünün Bursa'da yaşatılmasına olanak sağlanırken, yöreyi ziyaret edecek turistler için de rekreatif faaliyet çeşitliliğine katkı sağlanabilir. 2023 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından açılan Okçuluk Okulu bu konuda model hâline getirilebilir.

Gastronomi alanında Bursa'nın merkez dışındaki ilçelerinde (özellikle Gemlik, Kemalpaşa, Mudanya ve dağ ilçeleri) yöreye özgü yiyeceklerin envanterinin çıkarılması önemli bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Envanter sayesinde hem sahip olunan değerlerin yaşatılması sağlanabilir hem de yöreyi ziyaret eden kişilere yiyeceklerin nasıl pişirildiği öğretilir. Turistlerin bu tarz yiyecekleri tecrübe etmelerine ek olarak yapılan çalışmaların rekreasyon faaliyeti olarak da değerlendirilmesi mümkün olabilir.

19. Kadın Kooperatiflerinin Turizmdeki Etkinliğini Artırma

Bursa Sanayi ve Ticaret Odası bünyesindeki Bursa Kadın Girişimciler Kurulu ile kadın kooperatiflerinin tüketicilere sunduğu el sanatları ürünlerinin sayısı ve satış hacmi giderek artış göstermektedir. 2018 yılında Bursa'daki kadın kooperatiflerinin sayısı 3 iken 2022 yılında bu sayı 19'u geçmiş durumdadır. Söz konusu kooperatiflerde, bahçe ve tarlalarda yetiştirilen meyve ve sebzeler doğal yöntemlerle işlenmektedir. Yöresel lezzetler, buldukları bölgelerde tüketicilerin

beğenisine sunulmaktadır. Bu konuda gelişim sağlamak üzere, Bursa'daki gastronomi ürünleri kadın kooperatiflerinde kurs olarak verilebilir. Yöresel lezzetler, yörede yaşayan kadınlara imkân tanınması yoluyla daha iyi pazarlanabilir.

Kadın kooperatiflerinin turistik ürün olarak el yapımı hediyeelik eşyalar tasarlaması ve bu ürünleri turistlere sunması sağlanabilir. Bursa'da ipekböceği yetiştiriciliğiyle elde edilen kaliteli kumaşlarla yapılacak iğne oyası, el yazması, havlu, bez bebek gibi ürünler bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu yolla hem Bursa'ya özgü hediyeelik eşya ürünlerinin oluşması sağlanabilir hem de kadın kooperatiflerinin ekonomik kazançları çeşitlendirilebilir. Hâlihazırda kadın kooperatifleri hazırladıkları ev yapımı salça, reçel, kahvaltılık sos ve menemen harcının satışlarıyla ekonomik kazanç elde etmektedirler. Kooperatiflerde, belirtilen çeşitliliğin sağlanmasıyla genç nüfusun kırsal alanlarda ikamet etmeleri de mümkün olabilmektedir. Özellikle kültürel mirasın korunmasında pay sahibi olan bu tarz uygulamaların artırılması son derece önemlidir. Kadın kooperatiflerinde, turizm sektörüne yönelik ürünlerin tasarlanması ve satışı üzerine odaklanma sağlanabilir. Örneğin; Bursa'ya özgü yiyecekler üretilerek turizm işletmelerine satılabilir. Yiyeceklerin içeriğinde Bursa coğrafi işaretli ürünlere yer verilebilir ve bu durum ürünlerin tanıtımlarında kullanılabilir. Tarıma yönelik kadın kooperatifleri sayesinde Bursa tarım ürünlerinin arzında artış sağlanabilir. Ayrıca konaklama işletmelerinin lobi ve odalarına Bursa'ya özgü hediyeelik eşya ve süsler yerleştirilerek Bursa el sanatlarının tanıtımı yapılabilir.

20. Turist Rehberlerinin Kent Kültürü ve Meslek Etiği ile İlgili Bilgilerini Güncelleme

Bursa Turist Rehberleri Odası (BURO), Bursa turizminin önemli paydaşları arasında yer almaktadır. Bursa Turist Rehberleri Odası; Bursa, Bilecik ve Kütahya destinasyonlarından sorumlu olup bölgedeki profesyonel turist rehberi ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır. Turist rehberlerinin tabi oldukları 6236 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu sayesinde mesleğin gerekliliklerine göre icra edilmesinde, yasal olarak tanınmasında etkili olmaktadır. BURO'nun sorumluluk alanına giren; kaçak rehber uygulamalarının önüne geçilmesi, turistlere doğru ve güvenilir bilgilerin sunulması, mesleğin eğitimini almış kişilerin rehberlik faaliyetlerini yürütmesi, kentin turizminin sağlıklı gelişimi açısından önemlidir. Bunun yanı sıra bölgedeki turist rehberlerinin kent kültürünü benimsemiş olması ve meslek etiğinin gerekliliklerine uygun hareket etmesi de bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu konuda başta BURO ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü olmak üzere ilgili kurumların sürekli iletişim hâlinde olması ve rehberlere yönelik dönemsel eğitimlerin verilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, turizm hizmetlerinin iyileştirilmesi adına Bursa'nın rekabetçi olduğu turizm türlerine göre uzman rehberlerin yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

21. Kente Özel Gece Rekreasyonlarını Artırma

Turizmin gelişimi ve ortalama kalış süresinin artırılabilmesi için turistlerin Bursa akşamlarında hoşça vakit geçirmelerine imkân tanıyacak alternatifler geliştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda unutulmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel miras değerlerinden ve kentin kimliği ile uyumluluk gösteren faaliyetlerden yararlanılabilir. Bursa'nın sahip olduğu değerler arasında en başta "Gezek Gecesi"ne yer verilebilir. Gezek Geceleri, Bursa'da uzun yıllardan beri var olan ve farklı meslek gruplarındaki kişilerle saz ve söz ustalarının bir araya gelerek oluşturdukları, belirli kaidelere bağlı kalarak Türk sanat müziği eserlerini seslendirmeleri şeklinde gerçekleşmektedir. Osmanlı'ya kadar uzanan bu gelenek ile Osmanlı musiki ve sohbet ortamı tekrar yaşatılmaktadır. Türk sanat müziği alanında Müzeyyen Senar, Serdar Kaşıkçılar, Zeki Müren, Yıldırım Gürses, İnci Çayırılı, Cahit

Peksayar gibi isimler Gezek Geceleri kültürüyle yetişmiştir. Bu eğlencelerin özellikle Hanlar Bölgesi'nde düzenlenmesi, güçlü bir ambiyans yaratacak ve kentin çekiciliğini arttıracaktır.

Bursa akşamlarında etkinlik kapsamında yararlanılabilecek bir diğer değer, "Mevlevihane"dir. Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından restorasyonu tamamlanan Bursa Mevlevihanesi ve Müzesi, 2023 yılından itibaren hizmete açılmıştır.

Bursa'nın gastronomi değerleri dikkate alındığında "gece gastronomisi" önemli ölçüde talep görebilir. Bursa'da "gece döneri" hizmeti verilmeye başladıktan sonra insanlar başta İstanbul olmak üzere birçok kentten Bursa'ya gece döneri tüketmek amacıyla gelmeye başlamıştır. Bu durum, kentte otel doluluk oranlarının artmasına da katkıda bulunmaktadır.

Bursa'daki gece rekreasyon faaliyetlerini artırmak amaçlı, kentte hizmet veren Nostaljik Tramvaylar (T2 Hattı) gece geç saatlere kadar sefer düzenleyebilir. Turistler için Bursa'nın tarihi bölgesinde geceleri bu hizmetin sunulacak olması, yapılacak faaliyetlerde çeşitlilik sağlanmasına katkıda bulunabilir. Tarihi bölgenin gündüz güzelliğinin yanında gece güzelliğinin de turistler tarafından tecrübe etmeleri bu yolla sağlanabilir.

22. MICE Turizmine Odaklanma

Bursa'nın, coğrafi konumu göz önünde bulundurulduğunda kongre turizmi için son derece elverişli olduğu söylenebilir. Bursa'nın otomotiv, sağlık, tekstil, endüstriyel sanayisinin gelişmişliğinin yanında çok sayıda sektörünü bünyesinde barındırması, kentte MICE turizmi kapsamında çok sayıda toplantı, etkinlik, konferans ve fuar düzenlenebilmesini sağlayabilir. Bursa'daki ulaşım ağının güçlü olması, kentin bu anlamda rekabetçi gücünü arttırmaktadır. MICE turizminin Bursa'da gelişebilmesine yönelik olarak Bursa Ticaret ve Sanayi Odası (BTSO) tarafından çeşitli etkinlikler düzenlenebilir. Ayrıca, Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Merinos Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi'nde düzenlenen etkinliklerin sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir. Kentte bulunan fuar alanlarının daha etkin işletilmesine yönelik girişimlerde bulunulabilir. Bu doğrultuda kentin İl Turizm ve Tanıtma Kurulunda bir komisyon oluşturularak MICE pazarlamasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilebilir.

Bursa'da MICE faaliyetlerinin güçlendirilmesiyle özellikle iş seyahatine katılan insanların gittikleri destinasyondaki kültürel dokuyu tanımak, yerel yiyecekleri tecrübe etmek ve şehrin caddelerinde ve sokaklarında gezmek amacıyla kalış süresinin uzatılması anlamına gelen "işlenç/bleisure" stratejisine odaklanılabilir. Bursa'daki kongre merkezlerinin sayısı ve kapasiteleri dikkate alındığında, kent turizminin 12 aya yayılabilmesi mümkün olabilir.

23. Günübürlükçi Ziyaretçilerden Sağlanan Faydayı Artırma

Bursa, 2022 yılında iki milyona yakın geceleme ve yılda ortalama beş milyon günübürlükçi ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır. Toplamda yılda yedi milyon kişinin ziyaret ettiği Bursa'daki konaklama hacminin toplam misafir sayısına göre oldukça düşük olması, kentin turizmdeki aşılması gereken önemli sorunları arasında yer almaktadır. Bu nedenle, günübürlükçi ziyaretçilerin konaklama yapan turistlere dönüştürülmesi, kentin en önemli öncelikleri arasında olması gerekmektedir. Bu dönüşümün sağlanması, turistlere yönelik hazırlanan rotaların kapsamına, gece yaşamının zenginleşmesine ve rekreasyon faaliyetlerinin çeşitliliğine bağlıdır.

Söz konusu çeşitlilik düzenlenecek nitelikli sanatsal etkinliklerle sağlanabilir. Bu doğrultuda, Bursaspor kulübünün maçlarını oynadığı "Timsah Arena"da konserler düzenlenebilir. Konserlerin geç saatte bittiği düşünüldüğünde, konser için gelenlerin kentte konaklama yapmaları sağlanabilir.

Özellikle bu gibi gece etkinlikleri kentin günübirlik ziyaretçilerinin konaklama yapmalarına katkı sağlayabilir.

Günübirlikçi ziyaretçilerden istenilen faydanın sağlanması için kent iç tanıtım çabalarını artırmak gerekmektedir. Örneğin; gezilecek alanların, billboard, yerel işletme afişleri, broşürler, QR kodlar ve dış mekân tanıtımları yapılmalıdır. Bu yolla günübirlik ziyaretçilerin konaklama hacimleri arttırılmaya çalışılabilir. Dijitalleşmenin giderek yaygınlaşmasına bağlı olarak Bursa turizmine yönelik elektronik bültenler hazırlanabilir. QR kodlar içerisine Bursa'yı anlatan, tanıtan turistik rotalar eklenebilir. Organik yiyecekleri sunan işletmelerin, Bursa lezzetlerinin en iyi yapıldığı yiyecek-içecek işletmelerinin tanıtılması, Bursa'da somut olmayan kültürel miras kapsamındaki faaliyetlerin akşam saatlerinde gerçekleştirilmesi, günübirlikçi ziyaretçileri Bursa'da konaklamaya ikna edebilir.

24. UNWTO “En İyi Turizm Köyü” Kapsamında Cumalıkızık ve Gölyazı'yı Hazırlama

Bu ödül ya da ünvan, kırsal alanların geliştirilmesi ve peyzajların, kültürel çeşitliliğin, yerel değerlerin ve mutfak geleneklerinin korunmasında öncü olan köyleri ödüllendirmektedir. 2023 yılında mevcut listeye 20 köy daha eklenmiş ve toplamda 74 köy UNWTO En İyi Turizm Köyleri Ağı'nın bir parçası haline gelmiştir. 2021 yılında başlatılan UNWTO'nun En İyi Turizm Köyleri girişimi, UNWTO Kırsal Kalkınma için Turizm Programı'nın en önemli bileşenleri arasında yer almaktadır.

Program, kırsal alanlarda kalkınmayı ve kapsayıcılığı teşvik etmek, kırsalda nüfus azalmasıyla mücadele etmek, turizm yoluyla inovasyonu ve değer zinciri entegrasyonunu geliştirmek ve sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmek için çalışmaktadır. Önceki yıllarda olduğu gibi köyler dokuz temel alan altında değerlendirilmektedir: Bu alanlar; kültürel ve doğal kaynaklar, kültürel kaynakların tanıtımı ve korunması, ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik, turizm geliştirme ve değer zinciri entegrasyonu, yönetim ve turizmin önceliklendirilmesi, alt yapı ve bağlantı, sağlık, emniyet ve güvenlikten oluşmaktadır. Cumalıkızık'ın, sürdürülebilirlik uygulamaları ve kültürel kaynaklarının korunması amacıyla 2023 yılında programa başvurusu gerçekleştirilmiştir. UNWTO tarafından uygulamaya konulan ve şu an için 74 köyün bulunduğu ağa, Bursa'dan Gölyazı ile kabul alınması son derece değerli bir adım olacaktır. Cumalıkızık ve Gölyazı'nın doğal güzelliklerinin Bursa merkeze çok yakın mesafede olmasının yanında, bu ağa girilmesi hâlinde bu bölgelerin turistler için bir çekim merkezine dönüştürülmesinde “En İyi Turizm Köyleri” ağının son derece etkili olacağı düşünülmektedir.

25. Kamp ve Karavan Alanlarını Geliştirme

Çekmeli ya da motokaravan ile seyahat etme eğilimi, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de giderek artış göstermektedir. Ekoturizm gibi doğal ve boş alanların ekonomiye kazandırılmasında kilit rol oynayan kamp-karavan alanları, düşük maliyet gerektiren ancak uzun vadede kazanç elde edilmesine imkân tanıyan alanlardır. Bursa'nın, kamp ve karavancılarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek doğal alanlara sahip çeşitli ilçeleri bulunmaktadır. Bu alanda zenginliklere sahip ilçelerde yapılacak alt ve üstyapı çalışmaları neticesinde Bursa kamp ve karavan turizmine odaklanabilir ve kamp-karavan turizminde lider bir kent haline dönüşebilir.

Halihazırda Harmancık Ekoturizm Tesisi'nin yakınındaki bir araziye BEBKA, Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Harmancık Belediyesinin katkılarıyla kamp-karavan alanı kurulmuştur. Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa Kültür Turizm ve Tanıtma Birliği'nin çalışmaları ile her sene kamp karavan festivalleri yapılmaktadır. Gelecek yıllarda da kamp ve karavancılık alanındaki ilgili

kuruluşlarla iş birliği yapılarak kentte kamp ve karavan alanlarının sayısı artırılmalı ve hali hazırdaki festivaller devam etmelidir. İl sınırları içerisinde yer alan Karacabey Longoz Ormanları, Uludağ, doğa sporları, mağaraları ve sıcak su termal kaynakları açısından zengin olan İnegöl, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan ve inanç turizmi merkezi olan İznik ile gastronomi ürünleriyle ünlü Mustafakemalpaşa bu kapsamda değerlendirilebilir.

26. Etkili Bir Turizm Yönetimi Oluşturma ve Tanıtımda Bütünleşik Yaklaşımı Benimseme

2018 yılında hazırlanan Türkiye Turizm Ana Planı'nda, ulusal tanıtım ve pazarlamada markalaşmayı sağlamanın yanı sıra destinasyon özelinde tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini yürütecek yapıların oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak ortaya konan ulusal hedeflere uygun biçimde potansiyel ulusal turizm olanaklarını belirleyerek ulusal çapta tanıtım ve pazarlama etkinliklerini yerine getirmek için 2019 yılında Türkiye Turizm ve Geliştirme Ajansı (TGA) faaliyete geçmiştir. 2021 yılı itibarıyla da T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü ve Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA) eş güdümünde, ulusal ve uluslararası alanda destinasyonların daha etkin tanıtımını destekleyecek İl Tanıtım ve Geliştirme Programı başlatılmış ve bu kapsamda iller bazında İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları (İTGK) oluşturulmuştur. Böylece kurulan İTGK'ların ulusal eylem planı çerçevesinde ortaya konan ilkeler ve yaklaşım doğrultusunda, ilin turizm tanıtım ve geliştirme etkinliklerini belirlemesi ve bunları koordine etmesi, bir anlamda il sınırlarını kapsayan Destinasyon Yönetim Örgütü olarak çalışması beklenmektedir.

Destinasyon Yönetim Örgütlerinin (DYÖ) temel fonksiyonu, destinasyonun özellikle tanıtım ve geliştirme politikalarını belirlemek ve bu politikaları yerel paydaşlarla koordine ederek yürütmektir. Valiliklerin ve özellikle Valilik altında İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin öncülüğünde oluşturulan İTGK'ların, DYÖ'lerin uluslararası yapılanmasına uygun şekilde, geniş bir paydaş katılımıyla yönetilmesi gerekmektedir. Bu paydaşlar; destinasyondaki yerel yönetimler, turizm işletmeleri (seyahat acenteleri, konaklama, gastronomi ve rekreasyon işletmeleri vb.) ticari birlikler, meslek odaları, Bölgesel Kalkınma Ajansı ve uluslararası projelerde rol alabilecek sivil toplum örgütleri, kongre ve bilimsel etkinliklerde rol alan üniversiteler, spor kulüpleri vb. gibi ilde farklı faaliyet alanlarında etkinlikler yürüten yapılar olabilmektedir.

Bursa İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu, tanıtımda DYÖ sorumluluğu ile hareket ederek Turizm Ana Planı'na uygun ve TGA tarafından ulusal hedeflere uyumlu biçimde ortaya konan *Bursa Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'ndaki başlıkları yerine getirme ve ilin etkili tanıtımını yapma görevini üstlenmektedir. İl bazında birçok kurum ve kuruluş, bir taraftan bağımsız biçimde kendi tanıtımlarını yaparken, diğer taraftan da ilin tanıtımına da önemli destek verebilmektedir. Bu noktada bir destinasyonun tanıtımında rol alan ulusal ve özellikle uluslararası ilişkilerde güçlü ağlara sahip paydaşların eş güdüm içinde hareket edebilmeleri önem arz etmektedir. Bu kapsamda Kurul; il tanıtımında rol alabilecek, ilde ticaret, eğitim, çevre, bilim, spor, sağlık, kültür ve sanat gibi farklı alanlarda etkinlik yürüten sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimin, akademinin, turizm işletmelerinin, il idari birimlerinin ve spor kulüpleri gibi kendi faaliyet alanında ulusal ve uluslararası temasları olan ve tanıtımda rol alabilen paydaşların tanıtım çabalarını bütünleşik bir plan dâhilinde ele almalıdır. Kurul, her bir paydaşın il tanıtımında etkili rol alabileceği alanları belirlemeli, etki alanları içinde sorumluluklarını paylaşmalı ve bu sayede her bir paydaşın tanıtımdaki rollerinin belirlenen ortak hedef doğrultusunda şekillenmesini sağlayarak bütüncül bir politika benimsemelidir.

DYÖ sorumluluğunda hareket eden Kurul, ildeki turizm potansiyelini ve mevcut kaynakları düşünerek ortaya koyduğu markalaşma hedefi yolunda, destinasyonun tanıtım sloganı, imajı ve

marka konumu hedefini farklı paydaşların eş güdümlü çabaları ile ortak hedefe yöneltmeli ve bu sayede daha hızlı ve etkili sonuç almayı sağlamalıdır.

İsmet İnönü Bulvarı No: 32
06100 Emek, Ankara

Esentepe Mahallesi Büyükdere Cad.
No: 127 Astoria AVM B Blok Kat: 4
34394 Şişli, İstanbul